

BAKÓ ENDRE

irodalomtörténész
nyugalmazott Napló-főszerkesztő
drbakoendre@gmail.com

JUHÁSZ GÉZA BÖLCSÉSZPROFESSZOR, A DEBRECENI TUDOMÁNYEGYETEM 1950–51. TANÉVI RECTOR MAGNIFICUSA

Juhász Géza középiskolai tanárként az 1920–1930-as években a debreceni irodalmi élet egyik vezéregyénisége volt, aki számottevő költői tevékenységgel, tanulmányok írásával, irodalmi rendezvények szervezésével vonta magára a figyelmet. A politikai hatalommal való szembehelyezkedése a baloldali ideológia hívévé tette. Ennek köszönhető, hogy a II. világháború befejeződését követően szinte azonnal (1945 novemberében) a Debreceni Egyetemen a magyar irodalom egyetemi tanárává, majd 1950-ben – még a fennálló szabályokat is megkerülve – az egyetem rektorává nevezték ki. Rektori tevékenységét a kommunista hatalomátvétel tragikus eseményei árnyékolták be, amelyben vezetői mozgásterét szigorú előírások és ugyancsak alaposan körvonalazott elvárások – a hatalom igazolásának és a politikai vezetők dicsőítésének folytonos hangoztatása – határozták meg. Juhász Géza e feladatokat igyekezett az elvárásoknak megfelelően teljesíteni, amivel – korábbi dicséretes irodalomszervezői hírnevét beárnyékolva – tevékeny résztvevője lett az egyetemi tradíciók felszámolásának.

Kulcsszavak: irodalomtörténet, baloldali ideológia, rektor, egyetemi autonómia, egyetemi hagyományok, egyetemátszervezés

GÉZA JUHÁSZ, PROFESSOR OF PHILOSOPHY, THE RECTOR MAGNIFICUS OF THE UNIVERSITY OF DEBRECEN DURING THE ACADEMIC YEAR 1950/51. In the 1920s and the 1930s, Géza Juhász, a secondary-school teacher, was one of the leading spokesmen of the literary culture of Debrecen. He caught the attention of an interested group of followers and admirers through a considerable output of poetic material, as well as through creating and publishing a body of and the organization of literary projects. His challenging attitude to the political elite of the day made him a supporter of a left-wing ideology. In was primarily due to this latter fact that very soon (November 1945) after the termination of World War Two he was appointed full professor of Hungarian Literature, then in 1950 – sometimes even circumventing standing rules – he was made Rector of the university. His activities as Rector were overshadowed by the tragic events of the communist takeover, in which his leadership was determined by strict regulations and also well-defined expectations – the con-

Beérkezett: 2022. 02. 15.
Közlésre elfogadva: 2022. 04. 15.
Copyright GERUNDIUM

stant voicing of the justification of power and the glorification of political leaders. Géza Juhász tried to fulfill these tasks as expected, thus becoming an active participant in the elimination of university traditions and overshadowing the reputation of his former laudable literary organizer.

Keywords: history of literature, left-wing ideology, rector, university autonomy, university traditions, university reorganization

Juhász Géza dédnagyapja még számadó juhász volt a Hortobágyon, nagyapja földműves kisbérelő, édesapja vasúti (fő)kalauz, anyai ágon felmenői gubás kisiparosok. 1894. december 20-án született Debrecenben, keresztlevele Juhász Sándor Géza névre van kiállítva, akárcsak minden hivatalos irata.¹ A debreceni Református Kollégium Főgimnáziuma nevelte a hagyományok és a klasszikus népiesség tiszteletére. Jó tanuló volt, az önképzőkörben is jeleskedett, Adyért és Babitsért rajongott.²

A Déri Múzeum Irodalmi Tárában található indexe szerint – nem könnyű benne igazodni! – felsőfokú tanulmányait 1913-ban a debreceni bölcsészeti akadémián kezdte, az első félévet elvégezte, de valami okból a folytatás elmaradt. Az index tanúsítja, hogy az 1914/15-i első félévet Budapesten kezdte, de mindössze egy hónapot töltött a fővárosban, 1914. szeptember 25-én behívták népfelkelőnek, annak ellenére, hogy egy 1916. februári német nyelvű kórházi jelentés szerint öt évvel korábban tüdőcsúcs-hurutja volt, amivel négy hétig kezelték. A cs. és kir. 63-as gyalogezredben szolgált, harcolt a galíciai, a litván, a piavei fronton, a Karszton, végül francia földön, Verdun közelében amerikai fogságba esett. Megkapta a 3. osztályú katonai érdemkeresztet a kardokkal. 1920-ban a Debreceni Magyar Katonai Körletparancsnokság tiszti igazoló bizottsága a forradalmak alatti magatartása tárgyában igazolta. Több személyes dokumentum szerint 44 hónapot töltött harctéri szolgálatban, és hadnagyi rangban századparancsnokként szerelt le.³

Egyetemi tanulmányait az 1919/20-as és az 1920/21-es tanévben Debrecenben folytatta. 1920. június 17-én tett alapvizsgát, 1921. június 10-én tanári szakvizsgát.⁴ Hamarosan a fiatal debreceni írógeneráció vezéregyéniségévé lépett elő, amit bizonyít, hogy Benyovszky Pál társaságában rá bízta a nemzedék *Viharban* című költői antológiájának szerkesztését. Ebben sógorával együtt költőként is szerepelt.⁵

¹ JUHÁSZ Izabella, *Juhász Géza. (1894–1968)* (Debrecen: Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára, 1971), 10–11. Vö. Déri Múzeum Irodalmi Tára, K. X. 86 33 20/25.

² *A Debreceni Ref. Főgimnázium Értesítője az 1911/12. ill. az 1912/13. iskolai évről.* Közli KARAI Sándor; 74–75., ill. 92–93.

³ Déri Múzeum Irodalmi Tára, D. X. 87. 6. 2. 1–16.

⁴ Déri Múzeum Irodalmi Tára, D. IT., X. 6. 9. 2.6.

⁵ *Debreceni fiatal költők antológiája* (Debrecen: Módy György kiadása, 1923). (Félreértések elkerülése végett: a 20. század második felében helytörténészként ismert azonos nevű történész a kiadó rokona volt. – A szerk. megjegyzése.)

1923-ban *Szeptember végén* című színművével megnyerte a pozsonyi Toldy-kör pályázatát, a darab azonban sohasem került színre.⁶ Később is ért el számottevő költői sikereket, például sógorával, Gulyás Pál költővel együtt megnyerte a *Napkelet* verspályázatát.⁷ Több lap és folyóirat állandó verselő munkatársa volt, sőt a *Nyugat* is közölte néhány költeményét. 1927-ben Gulyás Pál, Juhász Géza, Kardos László és Kardos Pál társaságában, magukévá téve Schlotter Ferenc (1894–1928) ügyvéd kezdeményezését, megalapították az Ady Társaságot, amely országosan is kiemelkedő vidéki irodalmi tényezőnek számított. A társaság alapszabálya mentes volt minden ideológiai célzattól, politikai elkötelezettségtől, a 24. paragrafus kivételével. Ez deklarálta, hogy kizárandó az a tag, „aki vallás vagy hazaellenes magatartást tanúsít, avagy ilyen irányú mozgalmakban részt vesz.”⁸

1928-ban láttak napvilágot a Hankiss János szerkesztette kisonográfia sorozatban a Babits Mihályról és Móricz Zsigmondról készült írásai, melyeket mindkét alkotó a legnagyobb meglepéssel fogadott. 1930-ban negyvenkét [!] – többnyire felháborodott – kritikái írás fogadta a Hankiss Jánossal közösen írt, francia nyelven megjelentett úgynevezett *Panoráma* című magyar irodalomtörténetet.⁹ A reflexiók rámutattak az önkényesen normatív, faji alapon nyugvó, tudománytalan szemléletre, ami elsősorban a zsidó származású írókat érintette hátrányosan. A könyvről leszedte a keresztvizet többek között Babits Mihály, Bálint György, József Attila, Márai Sándor.¹⁰ 1931-ben részt vett az *Erdélyi Helikon* irodalomtörténeti pályázatán, amelyet Kemény János és felesége kezdeményezett, és Szerb Antal mögött a második díjat nyerte el.¹¹ E munka volt későbbi tömör irodalomtörténetének (*A magyar szellem vándorútja*, 1938, második kiadás 1942) vázlata.

Az Ady Társaság 1933 januárjában *Új Írók* címmel könyvsorozatot indított Juhász Géza és Kardos László szerkesztésében. A sorozatban 12 darab öt-hat íves könyvecske jelent meg, egyenként nagyjából ezer példányban. Kiadták Kodolányi János, Szabó Pál, Kassák Lajos, Sárközi György, Illyés Gyula, Szabó Lőrinc, Gelléri Andor Endre stb. vers- vagy elbeszélésfüzérét, Németh László és Hankiss János tanulmányait. A karcú kötetekhez hol az egyik, hol a másik szerkesztő írt rövid bevezetőt. Évek múlva az *Új Írók* sorozat 14. kiadványaként megjelent Juhász Géza *Háború* című verseskötete Gáborjáni Szabó Kálmán fametszeteivel. A könyvecske, amely a háborús rémségek teljes diagnózisát adja esztétikai köntösben, jó kritikai visszhangot váltott ki.

Juhász Géza az 1930-as évek második felében egyre élesebben fordult szembe a kurzus politikájával, világnézete, politikai felfogása egyre radikalizálódott. Előbb a Nemzeti

⁶ „Juhász Géza Petőfi-dramáját első díjjal tüntette ki a pozsonyi Toldy-kör”, *Nyírvidék*, 1924. febr., 8. 3.

⁷ „Összefoglaló pályázati jelentés”. *Napkelet*, 13 (1929): 148–149.

⁸ *Juhász Géza Emlékkönyv*, szerk. JUHÁSZ Izabella (Debrecen: Kossuth Lajos Tudományegyetem, 1975), 290–291.

⁹ HANKISS János et JUHÁSZ Géza, *Panorama de la littérature hongroise contemporaine*. (Paris: KRA, 1930).

¹⁰ A könyvről szóló irodalmat lásd JUHÁSZ I., *Juhász Géza* (1894–1968), 32–34.

¹¹ *Juhász Géza Emlékkönyv*, 12.

Radikális Párt tagja, majd 1937-ben Bajcsy-Zsilinszky Endrét követve belépett a Kisgazda Pártba, s az irodalom terepéről, akarva akaratlanul, egyre többször merészkedett a politika porondjára. 1938. február 6-án matinét rendezett a Csokonai Színházban, amelynek előzetesen beharangozott célja a három – immáron elhíresült – parasztíró, Szabó Pál, Sinka István és Veres Péter együttes szerepeltetése volt. Minthogy az Ady Társaság rendezvényét a *Kelet Népe* égisze alatt hirdették meg, Bajcsy-Zsilinszky szerepeltetése azzal az ürüggyel történt, hogy a folyóirat vezérpublicistájaként ismerteti a lap céljait, tennivalóit, Kovács Imre pedig gazdasági helyzetelemzést ad. Bajcsy-Zsilinszky azonban nem a *Kelet Népe* céljairól beszélt, ellenben hatalmas németellenes beszédet mondott, amelyet a zsúfolásig telt színház közönsége nagy tapssal honorált. Az est a helyi jobboldali tényezőket felháborította, s elérték, hogy a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Juhász Gézáat figyelmeztetésben részesítse. Juhász Géza ennek a vegzatúrának a hatására, s megrettenve a fasizálódó korszellemtől, amely tanártársai magatartásában is akarva-akaratlanul tükröződött, 1939 tavaszán lemondott állásáról, s Juhász Nagy Sándor segítségével a Dóczi Gimnáziumba került.

1938-ban jelent meg *A magyar szellem vándorútja* című dolgozata, amely voltaképpen stílus- és szellemtörténeti aspektusból vizsgálja irodalmunk fejlődését. Áprilisban Gulyás Pál és hívei győzelemre vitték a nemzeti keresztény irányt az Ady Társaságban, ami kettészakította a társaságot. Többen kiléptek, vagy felfüggesztették tagságukat.¹² Kilépett Juhász Géza is, holott vallásos keresztény ember volt, sőt presbiter, egyházszerzi tanácsstag, rendszeres munkatársa református újságoknak és folyóiratoknak. A Dóczi-ban megbecsült tanárnak számított, néhány tanítványa később rajongva emlegette.

A háború előtti években a hiányzó debreceni irodalmi folyóirat feladatát – rövid időre bár – magára vállalta, és csaknem teljesen ellátta a *Tiszántúl* című (1941. november 30. – 1942. július 31.) református érdekeltségű hetilap, amelynek szerkesztőbizottságában szerepet vállalt Kodolányi János mellett Németh László és Veres Péter is. Nem volt teoretikus alkat, amint azt már Pukánszky Béla megállapította róla abban a minősítésben, amit professzori pályázatáról adott 1942-ben. Szerinte Juhász Sándor Géza nem kutató tudós, szemlélete szubjektív, a népiség tölti be egész lelkét.¹³ Legtöbbet emlegetett könyve kétségtelenül a *Népi írók* című (1943) könnyed stílusban fogalmazott esszégyűjtemény, mely a maga idején mérföldkönek bizonyult.

1944 februárjában Juhász visszavette a menthetetlenül beteg Gulyás Páltól az Ady Társaság vezetését. A Szabó Dezső köpönyege alól kibújt literátor 1944 márciusában tette meg végleg a baloldali fordulatot, amikor Debrecenbe hívta Nagy Istvánt, a kolozsvári munkásíró, aki *József Attila és a nép* címmel tartott előadást.¹⁴ Nem csoda,

¹² „Győzött a keresztyén-nemzeti irány az Ady Társaságban. Az Ady Társaság új célkitűzései”, *Debreceni Újság-Hajdúföld*, 1938. ápr. 12., 5.

¹³ Idézi BAKÓ Endre, „*Debrecen, lelkem székvárosa*” – Németh László és Debrecen (Debrecen, 2006), 64.

¹⁴ „Az Ady Társaság József Attila ünnepélye” *„Debrecen”*, 1944. márc. 14., 4. – A tanulmány megjelent 1945-ben, Kolozsvárott.

hogy a Reform Társasággal is kapcsolatban álló Juhász Gézát a Gestapo 1944. április 14-én letartóztatta, megvallatta, s csak három nap múlva engedte szabadon.¹⁵

A törekeny, féltüdejű filozopter 1945 áprilisában megjelentette a *Magyarok* című folyóiratot.¹⁶ Tankerületi főigazgató, majd egyetemi magántanár, illetve professzor lett, emellett a Debreceni Nemzeti Bizottság egyik hangadója, a városi közgyűlés tagja, az Ady Társaság spiritus rectora. A két keze tele munkával. Verset szentelt Bajcsy-Zsilinszky Endre emlékének újratemetése alkalmából, amit pártja, a Független Kisgazda Párt nem vett jó néven, részben emiatt kizárta tagjai sorából és felmentette a Nemzeti Bizottságból. „A párt nem akarta kizárni Juhász Gézát, csak arra kérte, vonuljon vissza a politikai szerepléstől, de amikor nem tette meg, zárták ki a pártból.”¹⁷ 1945 őszétől a Nemzeti Parasztpárt színeiben politizált tovább. Azokban a napokban alakult meg Debrecenben a Magyar–Szovjet Művelődési Társaság, amelynek egyik elnökévé (Sántha Kálmán orvosprofesszor mellett) Juhász Gézát választották.¹⁸ De még fenntartotta egyházi kapcsolatait is, sőt a református gimnáziumok és leánygimnáziumok 7. osztálya számára szerkesztett *Magyar irodalmi olvasókönyve* 1948-ban jelent meg.

1947-ben az Ady Társaság húszéves évfordulóján elmondott beszéde miatt kikezdte a helyi szociáldemokrata sajtó. Az 1947/48-as tanév I. félévében egyetemi előadásának témája Németh László, a II. félévben József Attila.¹⁹ 1948-ban kemény vitát folytatott Gergely Sándorral a népi írók védelmében, s Debrecenbe hívta a *Válasz* szerkesztőit.²⁰ A Szabó István szerkesztette jubileumi tanulmánygyűjteményben megjelent írása miatt ismét „balos” támadások érték.²¹

A demokratikus pártok elsorvasztása után, 1949 nyarán tagjelöltnek jelentkezett a Magyar Dolgozók Pártjába, és ősztől a párttörténeti szemináriumban feltűnő gyorsasággal sajátította el (tette magáévá?) a zsdanovizmus szlogenjeit. 1950-ben a Móricz Zsigmond válogatott elbeszélései elé írt bevezetőjét nem fogadták el. 1951-ben Veres Péter *Pályamunkások* című könyvéről írott egyébként „szocreál” hangvételő kritikája miatt az *Irodalmi Újság* névtelen vezércikkében sunyi, de életveszélyes oldalvágást ejtett Juhász Gézán. Meakulpázni kényszerült.

Az 1945 novembere óta egyetemi tanárként működő Juhász Géza 1950 szeptemberében vette át a Debreceni Tudományegyetem irányítását, jóllehet az Egyetemi Tanács 1949/50-es jegyzőkönyvében nem találjuk nyomát jelölésének, holott az 1950. május 30-i IX. rendes ülésen Kettesy Aladár rektor ismerteti a Vallás- és Közoktatásügyi

¹⁵ „Dr. Juhász Géza, a debreceni tankerület új főigazgatója”, *Debreceni Képes Kalendárium az 1946-ik évre*, 33–35.

¹⁶ „Ady nevével”, *Magyarok*, 1945. ápr. 1., 4.

¹⁷ „A Juhász Géza-ügy a Nemzeti Bizottság előtt”, *Debreczen*, 1945. jún. 17., 2.

¹⁸ „Megalakult a Magyar–Szovjet Művelődési Társaság”, *Néplap*, 1945. júl. 22., 3.

¹⁹ Lásd Juhász I: *Juhász Géza (1894–1968)*, 154.

²⁰ „Illyés Gyula, Bibó István, Simonffy Margit, Farkas Ferenc a *Válasz* matinéján”, *Debreczen*, 1948. febr. 11., 4.

²¹ JUHÁSZ Géza, „Az írók szerepe”, in *A szabadságharc fővárosa Debrecen*, szerk. SZABÓ István (Debrecen: Debrecen Város, 1948), 261–328.

Minisztérium utasítását, miszerint a rektorok, dékánok megválasztása minden egyetemen egy időben történjék. A leiratban olvasható: „*A karok foglalkozzanak a rector és dékánválasztás kérdésével, de a választó ülések összehívását a vonatkozó rendelet megérkezéséig halasszák el.*”²² Az 1950. június 17-i, utolsó (X. rendkívüli) tanácsülésen sem szerepel a tisztségviselők jelölése. Ehhez képest az 1950/51-es tanév első rendkívüli tanácsülésén, szeptember 5-én Juhász professzor már tanácselnök rektorként szerepel. Egyéni elképzeléseket nem tervezhetett, hiszen szeme előtt zajlott az egyetem szétदारabolása, az autonómia leépítése. Megszüntették a jogi kart, 1950. augusztus 31-ével „leválasztott” (jegyzőkönyvi szóhasználat) a Hittudományi Kar. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium az 1950/51-es tanévre 550 hallgató felvételét engedélyezte (bölcész 200, természettudományos 200 – ezen belül 80 vegyész, továbbá 150 orvostanhallgató).

A minisztérium még nem erősítette meg hivatalosan kinevezését, amikor már intézkednie kellett egy rendkívüli rektori tanácsülésen. Hosszú vajúdas után megoldódott ugyanis az orosz tanszék vezetői állása Valentyin Nyikolajevics Pokrovszkij professzor személyében, akinek természetesen lakást kellett biztosítani. Az orosz professzor végül megkapta Mészáros Ede professzor ötszobás lakását a Dóczy József utca 3. számú villa földszintjén,²³ azzal a zárlattal, hogy nála szállhatnak meg a hetente Budapestről lejáró szovjet vendégtanárok.²⁴ A lakáskérdés szinte végighúzódik Juhász Géza rektori működésén, mert az újonnan kinevezett professzorok is bejelentették igényüket, másrészt a lakásrendelet értelmében az ötszobás lakások megosztása kötelező, kivéve, ha a professzor lakásigénye a négy szobát eléri. Folynak a bonyolult helyiségcserék is, gond a zsúfoltság: a főépületben működik a szakértetségis intézmény, négy teremben egy általános iskola, bent lakik öt dolgozó. Az orvosi karnak el kell látnia az OTI-betegek gondozását, és sportorvosi rendelőt kell fenntartania saját épületében.

A második, immár rendes tanácsülésen, szeptember 26-án mutatkozott be hivatalosan Juhász Géza és tartott rövid programbeszédet.²⁵ A tanács tagsági összetétele: Juhász Géza rektor, Kettesy Aladár prorektor, Szabó István bölcészettudományi, Imre Lajos természettudományi és Keszttyűs Loránd orvostudományi dékán, továbbá Gunda Béla, Varga Ottó, Kellner Béla prodeánok, illetve a későbbiek folyamán a tárgyalt napirendi pontoknak megfelelően hivatali meghívottak, a második félévben a katonai tanszék vezetője mint állandó meghívott.

Bejelentette, hogy a tisztségében megerősítő okirat szeptember 21-én érkezett, de a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium főosztályvezetőjének felhatalmazása alapján

²² Egyetemi tanácsülések jegyzőkönyvei, 1949–1950. 1820 etsz.

²³ Míg a Református Dóczy-Leánynevelőintézet és Leánygimnázium nevét pontos i-vel írták, a Dóczy József nevét viselő utcáét y-nal (a szerk.).

²⁴ Egyetemi tanácsülések jegyzőkönyvei, 1950/52; 54/1950/51. etsz. A lakást eredetileg a rövidesen várható Bognár Rezső professzornak tartogatták.

²⁵ Jegyzőkönyv a Debreceni Tudományegyetem Tanácsának 1950. évi szeptember 26-án, kedden du. 5 órakor tartott II. rendes üléséről.

az „*egyetem kormányzatát*” már szeptember 5-én átvette, mert az új tanévnyitót az új rektoroknak kellett minden egyetemen levezetniük. Majd

„meleg szavakkal mond köszönetet a lelépő tanácsnak a múlt évi sikeres működéséért, elsősorban hivatali elődjének, dr. Kettesy Aladár elvtársnak, aki nehéz körülmények között és nagy feladatok előtt kezdte meg munkáját, de kommunista lendülettel, sugárzó optimizmussal minden akadályt elhárítva úgy végezte rektori funkcióit, hogy az számomra példaadást jelent. A feladat, amely most előttünk áll, gyönyörű. Egy összetételében egyre inkább népi egyetemet kell a marxizmus-leninizmus alapján álló tudományokba bevezetni. Biztos meggyőződésem, hogy az Egyetemi Tanács tagjai át vannak hatva ennek a feladatnak a gyönyörűségétől.”

Kettesy prorektor megköszöni az elismerő szavakat, és kijelenti, hogy az egyetem az elmúlt évben töretlenül haladt a szocializmus megvalósítása felé vezető úton, a tanács állandóan érezte maga mögött a Párt és a dolgozó nép segítségét. Ezután minden ülést politikai frázisokkal vezetnek be, sőt az V. ülés időpontjának apropója Sztálinnak, „*az emberiség korszakalkotó lángelméjének*” születésnapja.

Az érdemi munka rögtön egy zavaros személyi ügybe ütközött: a Bölcsészettudományi Kar Szabó Istvánt újból dékánna választotta, de a minisztériumi leiratban nem esik szó sem Gunda Béla prodekáni, sem Vályi Nagy Tibor professzor orvoskari jegyzővé történt megerősítéséről. Ez arra utal, hogy az egyetem már az új szervezeti szabályzat szerint működik, amelynek megküldésére azonban – Tolnai Gábor minisztériumi főosztályvezető (később az ELTE irodalomprofesszora) telefonos közlése szerint – esetleg heteket, hónapokat is várni kell. De a főosztályvezető már annak szellemében kér jelentést 1951. január 20-ig az egyes tudománykarok ez irányú ütemtervéről, és javaslatot vár két rektorhelyettes és két dékánhelyettes személyére. (Ez majd az új szervezeti szabályzat egyik újdonsága.) „*Bejelentette, hogy a jelenlegi rector és a dékánok automatikusan megmaradnak tisztségükben.*” Ez azonban elsietett kijelentésnek bizonyult, rektorhelyettesekre vonatkozó javaslat pedig nincs a jegyzőkönyvekben. A tanács megállapodik a havonta (később hat hétre módosítják) tartandó ülések időpontjában és abban, hogy a testület csak elvi jelentőségű ügyekre szorítkozzék, amelyek meghaladják a karok kompetenciáját.²⁶ A tanév folyamán kilenc tanácsülésen 130 napirendi pontot tárgyaltak meg.

A tanácsülések rendszerint a minisztertanács, még inkább a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium rendeleteinek, illetve utasításainak ismertetésével kezdődnek. Ilyen a közszolgálati alkalmazottak új fegyelmi szabályzatának ismertetése, amely kiterjed az állami alkalmazottakra, így az egyetem létszámába tartozó végleges vagy kiegészítőként foglalkoztatott személyekre is. A belső fegyelmi bíróságot megszüntették. A fegyelmi

²⁶ Egyetemi tanácsülések jegyzőkönyvei, 54/1950-51. etsz.

eljárás lefolytatására első fokon a kinevező hatóság hivatott, tehát az egyetem, illetve magasabb beosztásúak esetében a vallás- és közoktatásügyi miniszter. A nyilvános rendes egyetemi tanárok elleni fegyelmi eljárás rendezése későbbre várható.²⁷ A rektor előadja, hogy az egyetem hatáskörébe tartozó dolgozók fegyelmi ügyének intézését átengedte a Személyzeti Osztálynak. A kari hatásköröket, köztük a személyzeti ügyeket a dékánok gyakorolják ugyan, de a decentralizálás szellemében a Személyzeti Osztály javaslatait figyelembe kell venniük, illetve több esetben a VK Minisztérium jóváhagyásával dönthetnek. Működik Tanulmányi Bizottság is, amelynek hatásköre főleg az ideológiai kérdésekre tejed ki, még a professzorok munkájába is beleszólhat. Az Ellenőrzési Osztály is kiemelt jogkörrel rendelkezik.

A viták során olykor felmerült, szaktudás nélkül hogyan dönt hitelesen a Tanulmányi Bizottság, a Személyzeti Osztály? Szabó István tiltakozik a Gazdasági Igazgatóság Ellenőrzési Osztályának túlkapásai ellen: az intézet könyvtárából még az MTA kiadványait is kiselejtették. Javasolja, hogy a feladatot szakemberekre bízzák, és a nem kívánatos könyveket zárolják, de ne távolítsák el. A tagság úgy foglalt állást, hogy jó együttműködés esetén a probléma kiküszöbölhető, továbbá: „Az *intézeti könyvtárak átvizsgálására szükség van, mert a szellemi fertőzést meg kell akadályozni*” (57. pont). A bizalmatlanság ékes bizonyítéka, hogy egyetemi és főiskolai hallgatók az egyetemen és a főiskolán kívüli modern nyelvoktatásban csak a rektor (főigazgató) külön engedélyével vehetnek részt, mert a nyelvoktatást egyébként az egyetem biztosítja.

A felszámolt egyetemi nyomda pótlására a VK Minisztérium Jegyzetsokszorosító Iroda felállításáról intézkedik, amelynek vezetőjét a minisztérium nevezi ki. A jegyzet-ellátás kérdése mindvégig nagy teret foglal el a tanácsüléseken, mert az előadások szövegét előbb-utóbb meg kellett jelentetni nyomtatásban. Minden nyomtatott szövegért a tanszékvezető felelős, amit jóváhagy a Tanulmányi Bizottság. A minisztérium egyetértésével végül abban állapodtak meg, hogy az előadások után legkésőbb egy héttel kell a jegyzetet kiadni. A minisztérium az iroda működéséről minden hó 1-én és 16-án havi jelentést kér. A jegyzetekért a hallgatók fizetnek. A jegyzetsokszorosítóval akadnak problémák, a beszámolóuk ugyan javuló ellátásról adnak számot, a rektor a személyzet alkalmazását év végén mégis megszüntette. A megnövekedett feladatok végrehajtásához mindig kevés volt a pénz, állandóan póthitelekért kellett folyamodni.

A Hittudományi Kar időközben kiköltözött az épületből, személyzetét rendelkezési állományba helyezték. Felvetődött a kérdés, a kar mit vihet magával (bútor, könyvtár stb.). Szervezeti változás, hogy az orvoskari Fizikai Intézetet és Tanszéket a TTK-hoz csatolják Kísérleti Fizikai Intézet és Tanszék néven. Említés történik – konkrétumok nélkül – az orvoskar közeli kiválásáról, ami majd 1951. február 1-ével megtörténik. A BTK közvetlen fejlesztési vonalába tartozik a pedagógiai, az új magyar történelmi tanszék betöltése, világirodalmi és II. sz. földrajzi tanszék létesítése. A személyzeti ügyek körébe ezúttal Pukánszky Béla halála, Kovács Ferenc orvosprofesszor nyugdíj

²⁷ Egyetemi tanácsülések jegyzőkönyvei, 1946/1948-50. etsz.

iránti kérelme, Hankiss János rendelkezési állományba vétele, Bognár Rezső érkezése, Törő Imre távozása tartozik.

A minisztérium elrendelte a hallgatók ideológiai oktatását, méghozzá 600 fős csoportokban, amelyhez meg kell találni a megfelelő termet és a hangosítást. Orosz nyelvi lektori állásokat hirdetnek a szakirányú orosz nyelvi oktatás bevezetésére. A karok havi munkájukról kiértékelő jelentést kötelesek küldeni, és bekérik a kötelező tanrendben nem szereplő előadások programját is. Gunda Béla prodékán szóvá teszi, hogy a karok túl vannak terhelve jelentésekkel, mások szerint ezekből a minisztérium legalább értesül a nehézségekről. A főhatóság megszabta a karok és a klinikák munkatársainak minimális létszámát, de továbbra is égetőek a létszámproblémák, különösen az orvosi karon, ahol új tanszékek szerveződtek. Feladat az újítómozgalom megszervezése. A rektor beszámol róla, hogy az októberi forradalom évfordulóját díszes keretek között ünnepelték, továbbá az ifúság üdvözlő táviratot küldött Rákosi Mátyásnak, amiért lehetővé vált az egyetemen a marxizmus–leninizmus oktatása. A legfontosabb jelentenivaló azonban az új tudományos fokozatok (a tudományok doktora és kandidátusa) rendszeresítése. A minisztérium felszólítja a rektort, hasson oda, hogy a tudományos ambícióval rendelkezők legjobbjai vegyenek részt a pályázaton. „*A debreceni tudósok számára az új fokozatokkal járó okleveleket először a két egyetem 1952. szeptember 10-i közös tanácsülésén osztották ki. A Tudományegyetemen hárman (Szalay Sándor, Földvári Aladár, Hankó Béla) kaptak doktori, nyolcan kandidátusi címet...*”²⁸

Időközben megjelent az új egyetemi szervezeti és működési szabályzatról szóló rendelet, amely az egyszemélyes vezetés elvén alapult.²⁹ Eszerint a rektor munkáját két helyettes segíti, akik a dékánokkal, az MDP titkárával, alkalmanként a gazdasági igazgatóval, a DISZ küldöttjével vagy más meghívottal kiegészítve alkotják az egyetemi tanácsot. Az Ellenőrzési Csoport közvetlenül a rektornak van alárendelve. A karok felépítése 1951. február 1-től: a dékán mellett dékánhelyettes, dékáni hivatal, tanulmányi, személyzeti és gazdasági osztály működik meghatározott ügykörrel.

Az 1950. december 21-i (V.) ülésen nagy általánosságban kerülnek szóba a félévi vizsgák tapasztalatai, a túlzott szigorúság és a túlzott liberalizmus jelenségeit egyaránt elítélve. Juhász Géza rögtön hozzát teszi, hogy a hallgatóknak a vizsgákra való jobb felkészülés érdekében a jövőben kívánatos lesz a korai kollokviumokat elhagyni, s csak januárban vizsgázni. Adatszerű ismertetés azonban csak négy hónap múltán, 1951. április 13-án jelenik meg a jegyzőkönyvben, immár az orvoskar nélkül. A késés oka az, hogy Juhász Géza az esedékes tanácsülés időpontjában szabadságon volt, hazatérte után pedig vártak a rektor-, illetve a dékánhelyettesek kinevezésére, ami még mindig nem

²⁸ Ifj. BARTA János, „A debreceni felsőoktatás széttagoltságának kora (1949/50–1999)”, in *A Debreceni Egyetem története 1902–2012*, szerk. OROSZ István és ifj. BARTA János (Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012) 291.

²⁹ „A Magyar Népköztársaság minisztertanácsának 274/1950. (XI. 23.) M. T. számú rendelete a tudományegyetemek és a műszaki egyetemek szervezetének szabályozása tárgyában”, *Magyar Közlöny*, 1950. nov. 23., 1093–1095.

történt meg. Eközben a VK Minisztérium közvetlen irányításával, a személyzeti osztály, a párt-, a DISZ segítségével folyt a munka. A rektor a kötelező ideológiai frázisok után ismerteti a félévi tanulmányi eredményeket. A bölcsészeti karon az összeredmény 4,46, a TTK-n 4. Ezt bizonyos fokú liberalizmusnak tulajdonítja, ugyanakkor dicséri a hallgatók, köztük a szakérettségisek jó munkáját is. A BTK 320 hallgatójából 20, a TTK 442 hallgatójából 54 kimaradt. Ebből 11-en másik egyetemen folytatták tanulmányaikat, 10 diákot eltávolítottak, bizonyára politikai okból.

A második félévben – úgymond a hallgatók kérésére – megkezdte működését a Katonai Tanszék. A kiképzés kötelező az összes férfihallgatónak és a medikáknak, az irányítás a Honvédelmi Minisztérium feladata. A tanszék a tanács értékelése szerint érezhetően jó hatással van a politikai és hazafias nevelésre, sőt a folyamatos tanulás megszervezésére. Ez utóbbi visszatérő téma, a szakérettségisek minden bizonnyal nem képesek megbirkózni néhány nap alatt egy-egy vizsgaanyaggal. Lehetővé vált a marxizmus-leninizmus rendszeres tanulmányozása a tanárok és az egyetemi dolgozók számára is. Javult az óralátogatás, de még sok a visszaélés az orvosi igazolásokkal, divat a puskázás. A hallgatók túl vannak terhelve, a TTK-n az első éves vegyészeknek például 50 óra a heti kötelező, holott 42 óra lenne az ideális. Felmerül a 45–50 perces óra bevezetése is. A TTK tanulmányi osztályának vezetője azonban figyelmeztet, hogy a túlterhelést „kívül” ne hangoztassák, de jövőre változtatni kell rajta. A mozgalmi és kultúr munka is sok időt vesz el a hallgatóktól, félig-meddig kötelező részt venni a színjátszó csoport vagy az énekkar munkájában. Feltűnő adat: az egyetemi zenekar 140 tagot számlál!

Túlterhelt a személyzet, a tanári kar és a vezetőség is. Juhász Géza egy 1951-es önéletrajzában, felsorolva szerteágazó társadalmi teendőit, maga is utalt erre:

„Jelenleg csakugyan sok halmozódik rám: egyetemünk rektora vagyok, mint tanácstag a népművelési bizottság elnöke; az egyetemi pártszervezetnek újjáalakulása óta a bölcsészeti alapszervezet elnöke, ugyancsak elnöke az MSZT-nek,³⁰ a debreceni Írói Munkaközösségnek, választmányi tagja az Irodalomtörténeti Társaságnak, s tagja az Akadémia irodalmi bizottságának. Sok ülés, tárgyalás, s a tudományos feladatok folyton tolódnak el, még oktató munkámmal is állandóan elégedetlen vagyok.”³¹ Azonban „a sok munka harci feladat a mai nemzeti közeli helyzet miatt”.

Külön kitért a rektor az egyetem politikai, erkölcsi helyzetére, és a javulás ellenére sok lazaságról ad számot mind a hallgatók, mind a személyzet köréből. Az Orvoskaron még horog- és nyilaskeresztfestés is előfordult. A tanulmányi osztály vezetője szerint a hallgatók lazaságában közrejátszott a rövidesen bevezetendő egyszakosság híre, amit úgy fogadnak, hogy a leválasztandó tárgyat már most hanyagolják.

³⁰ Magyar–Szovjet Társaság, később Művelődési, még később Baráti jelzővel kiegészítve (MSzBT).

³¹ Déri Múzeum Irodalmi Tára K.X. 86 33. 20/25.

A következő tanévre a BTK-ra (benne az orosz intézetbe) 170 hallgatót irányítanak, a TTK-ra 280 hallgatót, bár helyiség gondok lesznek. A tudományos munkában a TTK vezet, három Kossuth-díjas is erősíti a színvonalat. Nem érdektelen Nadányi Károlynak, a menza vezetőjének beszámolója, amely szerint, míg az általa vezetett üzemélelmezési vállalat a városban 2,50 Ft keretből hoz ki egy ebédet, addig a menzán 2,30 Ft-ból kell gazdálkodniuk. Közismert, hogy a hallgatók megélhetési gondokkal küzdenek.³²

1951. május 22-én befejeződött a tanév, rögtön utána megkezdődtek a vizsgák a katonai tanszéken. Az év végi vizsgákkal kapcsolatban négy felsőbb rendelet jelent meg, amelyek a teendőket pontos dátumokhoz kötik. A júliusi vizsgákat a minisztérium nem engedélyezte. A rektor hangsúlyozza, hogy az egységes osztályozási szemlélet jegyében fokozni kell a követelményeket, fel kell számolni a liberalizmust, a tanárok a munkásparaszt származású hallgatókat, a szakérettségiseket év közben támogassák, és ne enyhe osztályzattal segítsék. Az egyszakosítás kérdése még tisztázatlan, de a szükségleteket már most fel kell mérni. Ismerteti a szovjet vizsgamétódust, és hangsúlyozza, hogy jól vizsgázni hazafias kötelesség. Kiemeli a DISZ segítő szerepét, a kellő politikai légkört. Ennek ellenére sok a hiányosság, tetemes a lemorzsolódás. Nem sikerült a koreai hősök számára a gyűjtés. A minisztérium rendelete körvonalazza a következő évi ösztöndíjjuttatásokat, a diákszállókra és a menzára vonatkozó feladatokat. A rektor a minisztériumnak adott jelentésében rámutat, hogy az 1951/52-es tanévben az egyetemnek (még az orvosi karral együtt) 800 olyan hallgatója lesz, akinek diákszállóra lesz szüksége, míg a bővítésekkel is – ha megvalósulnak – legfeljebb 700 hallgatót tudnak elhelyezni. Az 1951/52-es tanévre a minisztérium 710-es felvételi keretszámot adott meg.

A második félévi eredmények azonban rosszabbak, mint az első féléviéek, mert megszűnt a liberalizmus, bár a honvédelmi vizsgák átlageredménye 4,49. De hiányosságok is vannak minden téren. Legfájdalmasabb a lemorzsolódás: az egyetem 772 beiratkozott hallgatója közül 105 (14%) távozott (a TTK 442 hallgatója közül 67, egyetemi szinten 9%, a BTK 330 diákja közül 38, ez újabb 5%). Néhányan másutt folytatták tanulmányaikat, s voltak, akiket el kellett távolítani (BTK: 10 lemorzsolódott + 7 kizárt; TTK: 11 lemorzsolódott + 7 kizárt), vagyis 14 hallgatót nyilván politikai okokból távolítottak el az intézetből. Ennek oka a felületes beiskolázás, noha különböző előirányzatú keretek között történik. Ám nem vonzó a pedagógus pálya és az orosz szak, a beiskolázásért harcot kell folytatni, pedig dolgoznak a beiskolázó brigádok. Feladatuk nem könnyű: a 130 beiskolázásra behívott tanuló 40%-a például nem jelent meg. Ebben benne van az ellenség keze is – állapítják meg.

Nem kis gond a diákszállók szűkös kapacitása. Imre Lajos professzor, a TTK dékánja aggódva jegyezte meg, hogy a diákszállók és a menzakonyha ügyében továbbra sincs intézkedés. Terítékre kerülnek további diákszociális ügyek. A karoknak július 1-ig ki kell dolgozniuk a következő, 1951/52. tanévre a tanrendet. Eredetileg foglalkozni akartak a rektor és a dékánok jövő évi jelölésével, de levették napirendről, nyilván felsőbb

³² Ifj. BARTA, „A debreceni felsőoktatás...”, 293–294.

utasításra. Az első félévben önelégültség uralkodott a szociális arányszám följavulása miatt, de a munkás-paraszt származású hallgatók nem tudták magukkal ragadni az egyéb származásúakat, hanem a kispolgári szellem kezdett lankasztani. A rektor önkritikusan megállapította: „*Viszont koronként ellenkező túlzásba estünk, s már-már nyakra-főre olyanokat is ki akartunk zárni összes körülményeik megvizsgálása nélkül, akik pályájuk végéhez közelítenek, s akikre Népköztársaságunk számít.*” „*Keményiségre is szükségünk van, de türelemre és szeretetre is.*” Oktalanul sokat foglalkozik az egyetemi közvélemény magánügyekkel.

A IX. tanácsulást Imre Lajos dékán hívta össze abból a célból, hogy ismertesse az 1951/52. tanévre kinevezendő dékánoakra tett javaslatot. Eszerint a BTK Gunda Bélát, a TTK Soó Rezsőt javasolja erre a tisztségre. A tulajdonképpeni feladat azonban a rektor személyére tett javaslat ismertetése volt. Imre Lajos megjegyzi, hogy az új szervezeti szabályzat megszüntette az elektorok kijelölését. Bognár Rezsőt javasolják, akit politikai, didaktikai, tudományos és szervező képességei alapján a legalkalmasabbnak tartanak. „*Az 1950/51. tanév nagyszerű kezdeményezéseit, amit Juhász Géza vezetésével megindítottunk, nagy erővel kell folytatnunk*” – mondotta, s erre a feladatra legalkalmasabb Bognár Rezső, szervezőkészsége és emberi habitusa révén. Kádár László megbízott dékán (Szabó István ügyköréből átmenetileg mentesítve) ugyan közelebbről nem ismeri Bognár Rezsőt, de a javaslat indoklását hallván, támogatja. Bartha Lajos gazdasági igazgató főleg Bognár szovjet tapasztalatait és párthűségét hangsúlyozza. Juhász Géza örömmel hallotta a tanács tagjainak nyilatkozatát.

Bognár Rezsőt időközben kinevezték rektornak, s az első általa vezetett tanácsuláson (1951. október 3.) köszönetet mondott Juhász Gézának és a tanácsnak, amely „*nagy és nehéz munkát végzett az új szocialista egyetem építésével kapcsolatban a Párt irányításával*”.

***

Rektori tevékenységének értékeléseként Juhász Géza a VIII. tanácsuláson, 1951. július 6-án, előljáróban leszögezte, hogy a Debreceni Tudományegyetem az 1950/51-es tanévben nem végzett rossz munkát. Utalt rá, hogy hatalmas változások zajlottak le egy év alatt világviszonylatban is, az imperialista agresszió fokozódik, de a béketábor roppant ereje is szakadatlanul növekszik. Az ország diadalmasan valósítja meg ötéves tervét. Gröszék összeesküvése tudatosította, hogy körülöttünk veszedelem is ólálkodik, de az állami szervek állnak a talpukon. Politikai frázisokkal indokolta a helyi napilapnak adott nyilatkozatában azt is, hogy miért jegyzett békekölcsönt.³³ Meggyőződése, hogy az egyetemről a legfelsőbb vezetésre is alkalmas káderek kerülnek ki, akik a marxizmus-leninizmus világnézetével felvértezve a dolgozó nép hű értelmiségi munkatársai lesznek, mert immár kivétel nélkül részesülnek marxista oktatásban. Katonai tanszék léte-

³³ „Juhász Géza rektor nyilatkozata”, *Néplap*, 1950. szept. 30., 5.

sült, az orosz nyelvoktatás fokozott mértékben folyik. A záruló tanév az új Tanulmányi Fegyelmi és Vizsgaszabályzat szerint folyt a Párt irányításával. Sok jel mutatja, hogy egyre inkább szocialista szelleművé alakul az egyetem. Egyébként két érdemi javaslata volt, az egyik az új szellem meghonosodását szolgálta: „*nem lenne-e kívánatos, hogy az Egyetemi Tanács felhívna a VK Minisztérium figyelmét arra, hogy a kiadásra kerülő latin nyelvű diplomák meglehetősen elavult szövege szocialista világszemléletünknek megfelelően módosításra szorul?*” A tanács egyhangúlag támogatja a felterjesztés szándékát. A minisztérium elfogadta a javaslatot, de az új formátumú oklevelek júniusig nem érkeztek meg. Juhász Géza másik kezdeményezése pozitív, javasolja, hogy a Díszudvar névtáblái közé Ady és Móricz Zsigmond neve is felkerüljön, mint akik az egyetem elődjének hallgatói voltak (58. pont). A maga érdemének csupán azt tartja, hogy a tennivalókat halogatás nélkül igyekezett megoldani. Nem tőle, hanem Szabó Istvántól származik az az észrevétel, hogy míg a doktori címet egyik fakultáson, pl. az orvosin, végbizonyítványként adják különösebb produktum nélkül, addig a másikon nem, tehát nivellálni kellene (35. pont). Kesztyűs dékán ellene van a felvetésnek, szerinte a doktori címmel nem rendelkező orvosok iránt a lakosság bizalmatlan lesz. A felvetést mégis továbbítják, aminek következményeként néhány évig a végzős orvosok sem kaphattak doktori címet.

Juhász Gézának rektori éve után lehetősége nyílt tudományos pályájának folytatására. 1951-ben a Magyar Tudományos Akadémia megbízta, rendezze sajtó alá Csokonai összes műveinek kritikai kiadását. Mintegy másfél évtizeden át volt megbízott szerkesztője a sorozatnak, miközben egy korszerű Csokonai-monográfia megalkotása is szemé előtt lebegett. E hatalmas kettős cél megvalósítására nem futotta erejéből, csak részeredményeket ért el, de ezek sem lebecsülendők. Az irodalomtudós Barta János szerint

„[a] Csokonai-hagyaték tele van egyedi rejtélyekkel. Juhász Géza nemcsak napvilágra hozta ezeket a rejtélyeket, hanem egy részüket sikerült is tisztáznia. [...] Ő azonban kezdettől fogva többet akart a filológiai pepecselésnél, és a hibátlan szövegkiadásnál. Ő meg akarta fejteni Csokonai egyéniségét, tisztázni akarta írói alkatát, eszmei és ideológiai arculatát.”³⁴

Az Irodalomtörténeti Társaság 1954-ben – Rákosi átmeneti távozását követően – elérkezettnek látta az időt a népi írók újraértékelésére, s ezzel a feladattal Juhász Gézát bízta meg, aki még egyszer kísérletet tett arra, hogy – a népi írók rehabilitálását követelve – élete nagy művét bearanyozza. Rákosi azonban – ha ideiglenesen is – visszatért, s a rezsim esztétikai-ideológiai perzekutorai közül ezúttal Nagy Péter és Ortutay Gyula fojtotta el feltámadt lelkiismeretét.³⁵

³⁴ BARTA JÁNOS, „Juhász Géza (1894-1968)”, *Irodalomtörténeti Közlemények*, 6. sz. (1968): 727–728.

³⁵ „A népi írók értékeléséhez”, *Irodalmi Újság*, 1955. febr. 5., 3.; „A »népiesség« kérdéséhez. Múlt a jelen helyett”, *Szabad Nép*, 1955. márc. 20., 5.

Politikai megnyilvánulásai közé tartozik, hogy a mértékadó vidéki értelmiségiek közül jószereint elsőként ismerte el a Kádár-rendszert. A helyi lap utolsó oldalán névvel vállalt nyilatkozatában tette le a garast az MSZMP mellett.³⁶ Később költeményt áldozott *Lenin magyar testőreinek* (1957). Petőfit és Gagarint együtt teszi meg az emberiség példaképeinek (*Petőfik és Gagarinok*, 1968), de utolsó éveiben mégis kegyvesztett lett Debrecenben, mert Ménes János tanácselnök szűkebb köréhez tartozott, akit a Dunántúlról importált megyei első titkár személyes okokból elüldözött a városból. Másfelől hűségnyilatkozatai ellenére élete végéig sem tudta lemosni magáról a narodnyikság bélyegét. Hűségnyilatkozatai ellenére ő volt az egyetlen Debrecenben, aki felemelte szavát a „pufajkások” túlkapasai ellen.³⁷

Juhász Géza rektori működésének mérlege nem kíván részletes kommentárt, a tények önmagukért beszélnek. Veres Péter kifejezésével szólva, eszközember volt a hatalom markában, rész vett a hagyományos egyetemi tradíciók szellemének kiűzésében. Azonban ne törjünk könnyen pálcát felette: partnerekre talált professzor társaiban, akik hozzá hasonlóan vállalták – mert nem tehettek mást – a végrehajtó szerepet, s ugyanazt a frazeológiát szajkózták. Hogy mennyi volt cselekedeteiben, gesztusaiban az őszinte meggyőződés, vagy a rákényszerített egzisztenciális taktika, ez az ő titka marad. 1951 után még több mint másfél évtizedig élt, 1968-ban halt meg. 1956-ban nem exponálta magát, de párthűségét mindvégig megőrizte. Nem ismerünk olyan nyilatkozatát, amelyben önkritikusan bármit is visszavont volna korábbi működéséből. Pedig nem volt rossz ember, ezt több emlékező is hangsúlyozza, Kardos Pál például csendes, szerény, lágyszívűnek nevezi. „Nagy szerepét az idő szabta rá” – mondja.³⁸ Sajnos, a diktatúra eltorzította jellemét. Ért el ugyan tudományos eredményeket, de korántsem annyit, mint amennyire tehetsége predesztinálta, vagy a két világháború közötti kritikai és szervező munkássága alapján gondolni lehetett. „A kor folyam, mely visz vagy elmerít” – olvassuk Madáchnál. Őt elmerítette.

³⁶ „Szocializmust párt nélkül formálni nem lehet”, *Hajdú-bihari Napló*, 1957. febr. 17., 12.

³⁷ ABA Sándor, „Emberségesen. Levél egy olvasótól”, *Hajdú-bihari Napló*, 1957. febr. 7., 2.

³⁸ KARDOS Pál, „Juhász Géza hatvanéves”, in *Juhász Géza Emlékkönyv*, 482.